

LBRIS

We know

IERÓTHEOS

MITROPOLIT AL NAFPAKTOSULUI

BOALA ȘI TĂMĂDUIREA SUFLETULUI

Convorbiri duhovnicești

ediția a doua

Traducere din limba greacă:
Protosinghel Teofan Munteanu

editura
Σοφία

București

CUPRINS

Introducere	7
Prima întâlnire	13
1. Ortodoxia – calea tămăduirii	25
2. Boala sufletului	67
3. Tămăduirea sufletului	99
4. Cunoașterea lui Dumnezeu	193
5. Monahismul ortodox	211
6. Tradiția ortodoxă	223
Concluzie	229

PRIMA ÎNTÂLNIRE

Într-o duminică din anul 1987 am mers să slujesc Dumnezeiasca Liturghie într-o biserică din Atena, potrivit programului care îmi fusese rânduit de către Arhiepiscopie. Biserica era foarte mare și plină de lume. În predica pe care am rostit-o în cadrul Dumnezeieștii Liturghii am analizat, într-un răgaz scurt de timp, un pasaj din *Epistola către Galateni* a Sfântului Apostol Pavel, pasaj care fusese citit în acea duminică la *Apostol*: „Căci ați auzit despre purtarea mea de altădată întru iudaism, că prigoneam peste măsură Biserica lui Dumnezeu și o pustiam. Și spoream în iudaism mai mult decât mulți dintre cei care erau de vârsta mea în neamul meu, fiind mult râvnitor al datinilor mele părintești” (*Galateni* 1, 13-14).

Am stăruit mai mult asupra cuvintelor „fiind mult râvnitor al datinilor mele părintești”. Între altele, am spus și cele ce urmează:

„Sfântul Apostol Pavel nu a fost un om oarecare. Studiase Legea cu cei mai de seamă dascăli ai vremii sale. Avea râvna cea după Dumnezeu. Însă, în ciuda cunoașterii Legii și a râvnei sale după Dumnezeu de a ține predaniile părintești, ajunsese în punctul de a se lupta cu Dumnezeu Însuși, Dătătorul Legii. Aceasta întrucât, potrivit învățaturii Sfinților Părinți, toate descoperirile și teofaniile din Vechiul Testament erau teofanii ale Logosului, adică ale Celei de-a Doua Persoană a Sfintei Treimi. Prin urmare, Hristos a predanisit Legea, pe care Saul a cunoscut-o, și în numele ei lupta împotriva lui Hristos. Vedem aici o situație tragică.

Însă aceasta se întâmplă și în zilele noastre. De multe ori avem râvnă după Dumnezeu, însă nu este «râvnă întru cunoștință». Astăzi există tendința de a urma învățătura Părinților noștri, de a vorbi despre Tradiția Sfinților Părinți și de a năzui să reînviem aceste predanii ale Părinților. Dar se poate întâmpla să luptăm pentru Tradiție, și în realitate să luptăm împotriva esenței acesteia sau, în cel mai bun caz, să nu avem cunoștința ei.

Mă voi referi la trei situații:

1) Există *hiper-ortodocși*, care se luptă pentru păstrarea dogmelor Bisericii. Desigur, acest lucru este de trebuință, fiindcă dogmele sunt expresia vieții Bisericii, de aceea se și numesc «ho-

tare» (*ῥοι*), întrucât vădesc hotarul dintre adevăr și înșelare. În același timp, însă, dogmele sunt calea, leacurile pe care le luăm pentru a ne tămădui și a ajunge la îndumnezeire, la *teofanie* – descoperirea personală a lui Dumnezeu către noi. Astăzi există oameni pentru care dogmele sunt cugetări filosofice, o filosofie a Părinților, după cum există și alții care le ignoră de dragul unei experiențe. Aceasta este, însă, înșelare. Dogmele sunt expresia vieții Bisericii, iar, călăuziți fiind de ele, vom ajunge la «cuvinte de nespus» (*II Corinteni* 12, 4).

2) Sunt mulți oameni în zilele noastre care se ocupă cu arta bisericească. Vorbesc mult despre iconografia bizantină, despre arhitectura bizantină, despre muzica bizantină etc., întrucât acestea vădesc trăsătura distinctivă a artei liturgice bisericești în comparație cu celelalte arte religioase din Apus. Acest lucru nu este greșit. Este chiar foarte drept, pentru că prin arta bisericească se exprimă întreaga experiență a Bisericii. Elementul întristării de-bucurie-făcătoare (*χαρμολύπη*) este exprimat în muzica bizantină și numai ea singură îl poate reda. În frescele lui Panselinos³ este exprimată întreaga credință a Bisericii și toată teologia Sfântului Grigorie Palama, care este, în esență, însuși glasul Bisericii. Teologia

³ Manuil Panselinos, renumit iconar grec, reprezentant al Școlii macedonene (sec. al XIII-lea-al XIV-lea), Între altele, este autorul frescelor din Biserica Protaton din Karyes, Sfântul Munte Athos. (*n. trad.*)

despre Lumina nezidită și cultivarea isihasmului, ce vădește putința omului de a ajunge la vederea-lui-Dumnezeu (*θεωρία*), a fost foarte bine exprimată în frescele lui Panselinos.

3) Există, însă, și mulți tineri greci care, obosiți de tradiția apuseană alienată și de stilul de viață din Apus, în multe aspecte inuman, caută să afle adevărata Tradiție ce a adăpat viața strămoșilor noștri. Astfel, în zilele noastre vedem reînvierea vechiul mod de săvârșire a nunților, a vechiului stil de construcție a caselor etc. În genere, caută să afle și se străduiesc să reînvie datini și obiceiuri din vechime.

Desigur, nu putem condamna toate aceste căutări. Există, însă, primejdia ca și noi să fim râvnitori ai tradițiilor părintești, asemenea Sfântului Apostol Pavel înainte de Damasc, însă, în realitate, să luptăm împotriva vieții pe care aceste tradiții o exprimă. Este primejdios să vedem dogmele ca dreptare filosofice sau chiar teologice, care nu au nici o legătură cu viața. Se poate întâmpla să studiem arta bisericească și să-i vedem latura estetică, respingând, însă, latura sa ascetică, mai importantă. Ne pândește, deopotrivă, primejdia de a urma modul de viață al înaintașilor noștri, însă fără a avea cunoștința tuturor acelor elemente vitale care sunt miezul acestor datini și obiceiuri, ba mai mult, să nu cunoaștem condițiile în care ele au luat naștere. Astfel, facem pur și simplu o cultură a Tradiției.

Aceasta este una dintre cele mai primejdioase ispite din zilele noastre.

Cum putem scăpa, însă, de această greutate și de această ispită a vremurilor de astăzi? Singurul mod este acela de a urma calea și metoda terapeutică ortodoxă, pentru a ne tămădui și a întâlni însăși viața pe care o exprimă toate cele pomenite mai sus. Sfinții Părinți au înfățișat în scrierile lor această metodă ortodoxă, ce cuprinde trei stadii principale ale vieții duhovnicești: curățirea inimii (*κάθαρση τῆς καρδιάς*), luminarea minții (*φωτισμός τοῦ νοῦ*) și îndumnezeirea (*θέωση*). Dacă studiem scrierile Sfinților Părinți, vom regăsi pretutindeni aceste trei stadii ale vieții duhovnicești. Evagrie Ponticul definește creștinismul drept «învățătura Mântuitorului nostru Iisus Hristos care constă dintr-o parte practică (*πρακτική*), naturală (*φυσική*) și teologică (*θεολογική*)». Sfântul Dionisie Areopagitul vorbește despre cele trei stadii care sunt curățirea, luminarea și desăvârșirea (*τελείωση*). Aceeași împărțire o regăsim și la Sfântul Grigorie de Nyssa. De asemenea, Sfântul Maxim Mărturisitorul vorbește despre filosofia practică – curățirea (*πρακτική φιλοσοφία – κάθαρση*), contemplația naturală (*φυσική θεωρία*) și teologia mistică – îndumnezeirea (*μυστική θεολογία – θέωση*). Sfântul Simeon Noul Teolog scrie o seamă de capete pe care le împarte în practice (*πρακτικά*), gnostice (*γνωστικά*) și teologi-

ce (θεολογικά). La Sfântul Grigorie Palama întâlnim, de asemenea, *Capete despre viața morală* (ἠθικά), *despre cunoștința naturală* (φυσικά) și *despre cunoașterea lui Dumnezeu – teologice* (θεολογικά). În întreaga Tradiție ortodoxă vedem că se vorbește despre aceste trei stadii ale desăvârșirii. Astfel, omul se tămăduiește și trăiește Tradiția, devine Tradiție și creează Tradiție. Este purtătorul Tradiției.

Ceea ce îl face pe om ortodox nu este numai stăruința sa în aspectele exterioare ale Tradiției, ci trăirea laturii lăuntrice a acesteia, care este metoda ascetică, anume curățirea, luminarea și îndumnezeirea. Aceste metode, aceste stadii ale vieții duhovnicești reprezintă temelia dogmelor, temelia artei bisericești, precum și cauza ce a dus la statornicirea datinilor și obiceiurilor din popor, întrucât această teologie i-a adăpat pe strămoșii noștri înainte de «apusenizarea» noastră.”

„De aceea”, am încheiat, „trebuie să ne luptăm să păstrăm această latură lăuntrică a Tradiției, metoda bunei-cinstiri ortodoxe, prin care ne tămăduim. Iar odată tămăduiți, vom fi adevărați râvnitori ai tradițiilor părintești, pentru că, în afară de această metodă terapeutică ascetică, chiar dacă avem bunăvoință, există primejdia să devenim vrăjmași ai Tradiției ortodoxe și luptători împotriva ei.”

Întâlnirea de la Centrul parohial

În linii mari, acestea au fost gândurile rostite în predica din acea zi. Preotul paroh – preot de mir, un bun familist și un râvnitor al Tradiției Părinților – a fost surprins de cele auzite. Îi studiasse pe Sfinții Părinți, însă avea unele rezerve față de toată această Tradiție ascetică, întrucât credea că asceza este strâns legată și este totuna cu moralismul. Desigur, așa cum știm, Tradiția ascetică nu este moralism, ci teologie, adică tămăduire. Acest preot studiasse cartea *Psihoterapia ortodoxă*, care deja văzuse lumina tiparului, și mi-a mărturisit convingerea că ideile expuse și toată această viziune sunt cele care ne vor ajuta să ieșim din impasul în care am ajuns. Pe de o parte, astăzi există tendința de a căuta soluții în sfera psihologiei. Este marea ispită de a vedea lucrurile și adevăratele probleme ale omului dintr-o perspectivă exterioară, omenească, umanistă. Însă aceste poziții ale Sfinților Părinți ne pot scoate din impas.

Am fost plăcut surprins de părerile părintelui. M-au însuflețit, întrucât nu erau dintre cele cu care suntem obișnuiți. Astăzi precumpănesc alte limbi, alte graiuri, care nu seamănă cu graiul Sfinților Părinți ai Bisericii.

M-a rugat să purtăm o discuție, întrucât avea unele rezerve față de anumite idei exprimate în cartea *Psihoterapia ortodoxă* și în alte cărți pe care le-am publicat. Totodată, voia să-mi cea-

ră unele lămuriri cu privire la anumite puncte din scrierile mele. Am primit cu multă dragoste și însuflețire propunerea bunului părinte Filip, căci acesta este numele său, și am mers să discutăm la Centrul parohial, situat vizavi de biserică.

Am ajuns la Centrul parohial. Acolo se aflau și alți credincioși care luaseră parte la Dumnezeiasca Liturghie slujită în biserică și care ascultaseră predica. Erau oameni de diferite convingeri și tradiții, am putea spune. Este de notat faptul că în parohie există bunul obicei ca, după Dumnezeiasca Liturghie, cei ce doresc pot merge la Centrul parohial să primească o tratație și să dezbată diferite teme, întrucât simt că slujirea lui Dumnezeu este strâns legată de întreaga viață a credincioșilor. Astăzi, din păcate, mentalitatea noastră ascetică s-a obișnuit cu un mod de viață inuman, acela de a trăi, adică, împreună, și de a nu ne cunoaște unul pe altul. Acest lucru a pătruns și în spațiul bisericesc. Luăm parte la dumnezeieștile slujbe, dar nu ne cunoaștem între noi. Nu ne cunoaștem deloc. Necunoscuți am fost înainte de Dumnezeiasca Euharistie, necunoscuți rămânem și după săvârșirea slujbei. Suntem închiși ermetic înlăuntrul nostru, închiși în cumplita temniță a simțurilor și a patimilor, mai cu seamă a patimii iubirii de sine, care este rădăcina tuturor celorlalte patimi.

Astfel, la îndemnul părintelui Filip, credincioșii din acea parohie au dorit să avem această

întâlnire. Mai mult au dorit-o tinerii care după Dumnezeiasca Euharistie se întâlneau de obicei și schimbau felurite păreri. Mai cu seamă s-au apropiat patru persoane: Atanasie, Constantin, Irina și Vasile. Aveau în comun faptul de a fi mădulare ale Bisericii și, concret, membri ai acestei parohii, cunoscuți ai părintelui Filip, cu care discutau adesea, nu numai duminica după Dumnezeiasca Liturghie, ci și în alte zile. Erau, totodată, de aproximativ aceeași vârstă, excepție făcând Vasile, care era de vârstă mijlocie, și aveau aceleași căutări. Căutau să afle Tradiția Bisericii. Voiau să trăiască viața autentică a Bisericii Ortodoxe. Cu toate acestea, se deosebeau între ei prin cunoștințele însușite, precum și prin punctul diferit de pornire al fiecăruia, fapt ce îi făcea să nu fie întru totul de acord unii cu alții în privința feluritelor teme ale vieții duhovnicești. Unul se întemeia mai mult pe rațiune, altul, dezamăgit de aceasta, voia să trăiască o viață dincolo de rațiune și de simțuri, altcineva trăia sub înrâurirea puternică a emoțiilor, dar căuta să le transfigureze, fără a cunoaște adevărata metodă a acestei transfigurări. Un altul era stăpânit de vechile învățături despre viața creștină, care nu se deosebesc de moralism, însă, deși înțelegea aceasta, nu cunoștea modul în care ar fi putut scăpa de o așa mare ispită.

Existau, așadar, multe puncte comune, însă și particularități ale fiecăruia. Biserica îi îmbră-

țișează pe toți oamenii, cu toate problemele și neliniștile lor, și urmărește să-i transfigureze. De altfel, Biserica este Spital duhovnicesc care tămăduiește bolile sufletești ale oamenilor. Nu alungă pe nimeni. Numai sistemele organizate antropocentric – politice, sociale, chiar și cele religioase – îi persecută pe oamenii care nu pot sau nu vor să fie întru totul supuși principiilor lor. În toate aceste sisteme există un misticism puternic și sunt stăpânite de o ideologie ce pretinde ascultare de porunci abstracte, de aceea, în cazul lor, nu putem vorbi despre ascultare, ci despre disciplină. Sunt stăpânite, de asemenea, de perfecționism. Te vor perfect față de principiile sistemului. Ferească Dumnezeu să vrei, conștient sau nu, să păcătuiești! Te vor alunga și vor face cunoscut stigmatul scoaterii tale în afara sistemului tuturor prietenilor acestui sistem. Vor face publică hotărârea lichidării tale, ca ea să fie știută de toți, iar sistemul să nu fie în nici un fel expus. Cred că acest perfecționism este, de altfel, semnul vădit al unei schizofrenii. Un perfecționist este, în realitate, un schizofrenic. Biserica, fără a-i îndreptăți omului boala, și-l asumă pe cel bolnav așa cum este și urmărește să-l tămăduiască prin mijloacele de care dispune. De aceea, în sânul Bisericii există oameni de diferite vârste duhovnicești. Astfel înțelegem și existența acestor creștini de condiții felurite, cu diferite problematizări, dar și cu un punct co-